

95/47 Muhammed Suresi

1. “Sadde” kelimesi, hem saptmak hem de saptırmak anlamında geçişli olarak kullanılabilir. Bu nedenle ayet, kâfirlerin amelleriyle birlikte İslam’a engel olma çabalarının da boşa gittiğini dile getirmektedir (Mukatil, *et-Tefsir*; Maverdî, *en-Nüket*; Hamdi Yazır, *Hak Dini*).

2. Hz. Muhammed’e indirilenlere iman ifadesinin, iman ve salih amel kavramlarından sonra tekrar gelmesi, kelimenin güvenmek anlamına yapılan bir vurgu ve açıklamadır (Zemahşerî, *Keşşaf*). Müşriklerin Allah’ın varlığını kabul etmesini iman açısından yeterli bulmayan bir açıklamadır. Ancak Allah’a ve Rasulü’ne inandığını itiraf ettiği halde vaadine güvenme sorunu yaşayan münafıklara ve iman kalbine yerleşmemiş Müslümanlara imanın güven, teslimiyet ve itaat içeriğini hatırlatan bir açıklama olduğunu düşünüyoruz. 2/Bakara 285 ve bundan önce inen 57/Hadid 7 ve 8. ayetlerde de bu anlamda kullanılmaktadır (Mevdudî, *Tefhim*).

3. “Bâl” kelimesi, insanın kalbi, gönlü ve hâli/gidişatı anlamına gelmektedir. Kur’an, düşüncenin merkezi olarak kalbi esas almakta ve buna akıl demektedir (16/Nahl 78). Müminlerin düşünce, davranış ve işlerinin rayına oturmasından bahsedilmektedir. (İbn Atiye, *el-Muharrer*). Kâfirlerin emelleri boşa çıkacak; Müslümanların işi yoluna konacaktır (Zemahşerî, *Keşşaf*). Çünkü Bedir, Uhud, Hendek savaşları ile Mekkelilerin saldırıları durdurulmuş, Medine’deki Yahudi tehlikesi bertaraf edilmiştir. Bu dönemde müminler için yeni bir strateji belirlenmektedir. Savunmacı duruş terk edilecek, aktif ve dinamik bir savaş politikası takip edilecektir.

4. Ayette düşmanı yenip etkisiz hale getirince esir almak, sonra da serbest bırakmak önerilmektedir. Bu da karşılıksız veya fidye karşılığı salıvermedir. Âlimler esir değişimini ve mal ile takası fidye karşılığı salıvermeye dâhil etmiş, zimmî vatandaş statüsü vermeyi de karşılıksız salıverme bağlamında değerlendirmişlerdir. Ancak zamanla esirlerin öldürülmesini ve köleleştirilmesini serbest hale getirerek, ayetin öngördüğü fidye karşılığı veya karşılıksız serbest bırakmaya olumsuz yaklaşmışlardır. Dahası, konuyla alakasız iki ayeti delil getirerek bu ayetin neshedildiğini söylemişlerdir. Oysa Hamdi Yazır’ın belirttiği gibi neshe delil getirdikleri 9/Tevbe 5 ve 8/Enfal 57. ayetler de bu ayetin başında yer alan savaşta öldürmeyi emretmektedir ve düşmanca münasebetler nedeniyle gelmiştir. Nasih kabul edilen 8/Enfal 67. ayetse Bedir esirlerinin salıverilmesiyle değil, savaşmaksızın kervana el konulmasını savunanlarla ilgilidir. Oysa bu ayet, Hz. Peygamber’in Bedir esirleriyle ilgili fidye uygulamasını onaylamaktadır. Üstelik Hz. Peygamber (s), bu ayetlerin inişinden yıllar sonra Taif seferinde alınan Havazin esirlerini istişare sonucu ve de karşılıksız serbest bırakmıştır (Derzeze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, c. 3, s. 327). Ayrıca Taif seferinden sonra Cüzeym’e gönderilen birliğin komutanı Halid bin Velid’in esirleri öldürmesine çok üzülmuş ve esir yakınlarına diyetlerini ödeyerek Allah’tan af dilemiştir (Celaeddin Vatandaş, *Hz. Muhammed’in Hayatı*, c. 2, s. 245; Sarmış, *Rivayet Kültürü ve Yanlış Din Anlayışı*, İst. 2011, s. 121-169). Bazı tefsirciler, savaşta ve savaş öncesindeki suçlarına bakılarak bazı esirlerin öldürülebileceğini sünnetle temellendirmektedirler. Mekke’nin fethinde bazı kâfirlere ölüm cezası ilanını buna delil getirmektedirler. Fakat aynı tefsircilerden bazıları esirlerin öldürülebileceği görüşlerini onaylarken köleleştirilmesi

yorumlarını temelsiz bulmaktadırlar(Örneğin Hamdi Yazır, *Hak Dini*; Mevdudî, *Tefhim*; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, c. 3, s. 378). Fakat Mekke'nin fethindeki uygulamada esas alınan suç sadece esir olmak değil, savaş suçu işlemiş olmaktır. Esirlerin cezası olsaydı toplu katliam olurdu. Mekkeliler müşrikler ele geçirdikleri bazı Müslümanları idam ettikleri halde Allah Rasulü'nün misilleme ile esir katlettiğine dair bir rivayet bilmiyoruz (Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, s. 62, 63).

5. Allah'ın yardıma ihtiyacı yoktur. Allah, kendi dini için mücadele eden müminlerin yanında yer aldığı ve taraf olduğu için o yolda mücadele edenleri ve yardım edenleri kendisine yardım ediyormuş gibi değerlendirmekte ve şerefleştirmektedir. Allah, müminleri destekleyeceğini de açıkça ifade etmektedir.

6. "Ta's" kelimesi, helâk, çöküntü ve yıkılış demektir. Müşriklerin çabaları sonuçsuz kalmıştır. Mekkelilerin üstünlüğü sona ermiş ve çöküntü başlamıştır (İzz b. Abdisselam, *et-Tefsir*). Bir önceki ayette ise müminlere yardım vaadi var ki onların çabası boşa gitmeyecek ve zaferle sonuçlanacaktır.

7. "Mevlâ" kelimesi burada veli anlamındadır (Buharî, *Tefsir* 47). Veli kelimesinin anlamı için bkz. 2/Bakara 286. Şeytanın velayeti sahte bir veliliktir. Kâfirlerin mevlâsı (velisi), hiçbir gücü olmayan şeytan ve hayalî tanrılar olduğu için mevlâları (hamileri) yok hükmündedir (İbn Atiye, *el-Muharrer*).

8. Buradaki içkiler sarhoş etmeyen, baş döndürmeyen, tadı ve kokusu kötü olmayan meşrubat/içeceklerdir (37/Saffat 47; 52/Tur 23).

9. Münafıklar bu soruyu ya hevalarından dolayı kalpleri kilitlendiği için anlamamışlar ve sormuş olabilirler ya da anladıkları halde sırf alay etmek için sormuş olabilirler (Maverdî, *en-Nüket*).

10. "Takva" kelimesi için bkz. 68/Kalem 34.

11. Tefsirciler, ayetteki "Saat" kelimesini genel anlamda kıyamet olarak değerlendirerek "Eşratı's-saat" terkinin kıyamet alametleri olarak yorumlamışlardır (*Zemahşerî, Keşşaf*). Oysa burada yalanlayan bir kavim ve onları helâk edecek bir tehdit söz konusudur (13. ayet). Çünkü ayet, helâkin gelecek alametlerinden değil, gerçekleşmiş şartlarından bahsetmektedir. Ansızın gelecek bir olayın alametleri önceden belli olmayacağına göre gelen öğüdü reddeden kavim helâki hak etmiştir ve helâkin şartları gerçekleşmiş olmaktadır.

12. Sealibî, *el-Cevahir*.

13. Cihad kelimesinin anlamı konusunda bkz. 25/Furkan 52; 29/Ankebut 69; 2/Bakara 218. Bu ve devamındaki ayetler savaşlarla sınındıkları zaman münafıkların halini tasvir etmektedir (4/Nisa 77).

14. Müminlerin bu tür emirler karşısında söyledikleri deyimsel bir ifade vardır: "İşittik ve itaat ettik." Müminlerin söylediklerini söylemeleri gerekirdi (Maverdî, *en-Nüket*).

15. Bu deyimsel bir ifadedir. Benzeri bir ifade 2/Bakara 246. ayette de geçmektedir. Münafıklar savaş teşvik edip yoldan döndükleri zaman Müslümanlar arasında kargaşa çıkarmayı ve aralarındaki bağlılığı koparmayı umuyorlardı. Allah onların bu niyetlerini deşifre etmektedir. Fakat "tevellâ" kelimesine farklı anlam vererek ayeti şu şekilde

çevirenler de mevcuttur: “Demek, idareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesat çıkaracak, akrabalık münâsebetlerinizi bile parçalayıp keseceksiniz öyle mi!” (Hasan Basri Çantay, *Kur’an-ı Hakîm*).

16. Bu ve devamındaki ayetler, Yahudilere ve müşriklere gidip “Size bağlı kalacağız!” diyen münafıklar hakkında inmiştir (Maverdî, *en-Nüket*).

17. Tefsirlerde vurma/dövme fiilini yapanların genellikle melekler olduğu düşünülmüştür. Fakat canları alınan inkârcıların ve münafıkların dövünmeleri olduğunu savunanlar da olmuş, fakat bu ikinci görüş zayıf bulunmuştur (İbn Cizzî, *et-Teshil*). Oysa hem “melaike” kelimesi, hem de öldürme fiili dişil (müennes) formunda kullanılırken, vurma fiili eril (müzekker) formunda kullanılmıştır. Dolayısıyla münafıkların, pişmanlıklarından dolayı dövünmeleri yönündeki anlamlandırma, gramatik olarak meleklerin vurması anlamından daha tutarlı görünmektedir (Bkz. 8/Enfal 50).

18. Allah, münafıkların kalplerindeki kin ve düşmanlığı, onların gizli planlarını açığa çıkarmaktadır. Hz. Peygamber onların konuşmalarındaki eğriliklerden ve davranış şekillerinden maskeli kimliklerini tanımaktadır. Çünkü bir sonraki ayette işaret edildiği gibi onların bütün hal ve hareketlerini bilen Allah, kendi yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad etmelerini emrederek müminleri denemeye ve münafıkların gerçek kimliklerini ortaya çıkarmaya devam edecektir.

19. Bu ayette “belâ-yebîlû” fiili iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Birinci cümlede imtihan anlamında kullanılırken, ikinci cümlede elde edilen bilgiyi değerlendirme ve belge olarak kullanma anlamına gelmektedir. Çünkü kelime, elbise vb. nesnelere eskimesi ve eskitilmesi anlamında da kullanılmaktadır (İbn Manzur, *Lisanü’l-Arab*). Cihad kelimesinin anlamı konusunda bkz. 25/Furkan 52; 29/Ankebut 69; 2/Bakara 218.

20. Tefsirciler devamındaki ifadeleri de dikkate alarak bu ayeti malın tamamını istememek anlamında değerlendirmişlerdir. Ayrıca “se’ele” fiilinin ihtiyaç duyma anlamı da dikkate alınarak Allah’ın sizden infak istemesi ihtiyacından kaynaklanmıyor mesajı da verilmiş olabilir. Devamındaki iki ayette infak emri ile Allah’ın zengin, insanların fakir olduğunun dile getirilmesi bu anlamı desteklemektedir. Bu durumda üç ayette ele alınan konu bütünlüğü sağlanmış olmaktadır.

21. “Hafiye, yahfa” kelimesi otu kökünden koparmak, bıyığı dibinden kesmek, birinden bir şeyi istemede ısrarcı olmak, ayakkabısız yürümek veya geçişli anlamda yalınayak, mahrum bırakmak anlamlarına gelmektedir (Maverdî, *en-Nüket*; Nesefî, *Medarik*).

22. Allah açısından insanların malı yok denecek kadar azdır ve bunu harcamaya kıyamamakta ve cimrilik etmektedirler. Üstelik kendi gelecekleri için yapacakları harcamayı kısımları kendi canlarına karşı yaptıkları bir cimriliktir. Çünkü o harcamaya ihtiyacı olan Allah değil, onlardır.